

AKADEMIA GÓRNICZO-HUTNICZA
IM. STANISŁAWA STASZICA W KRAKOWIE

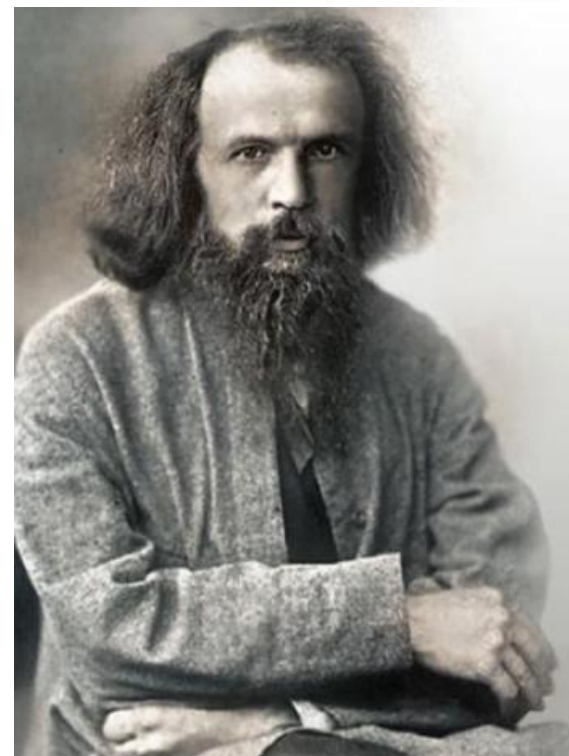
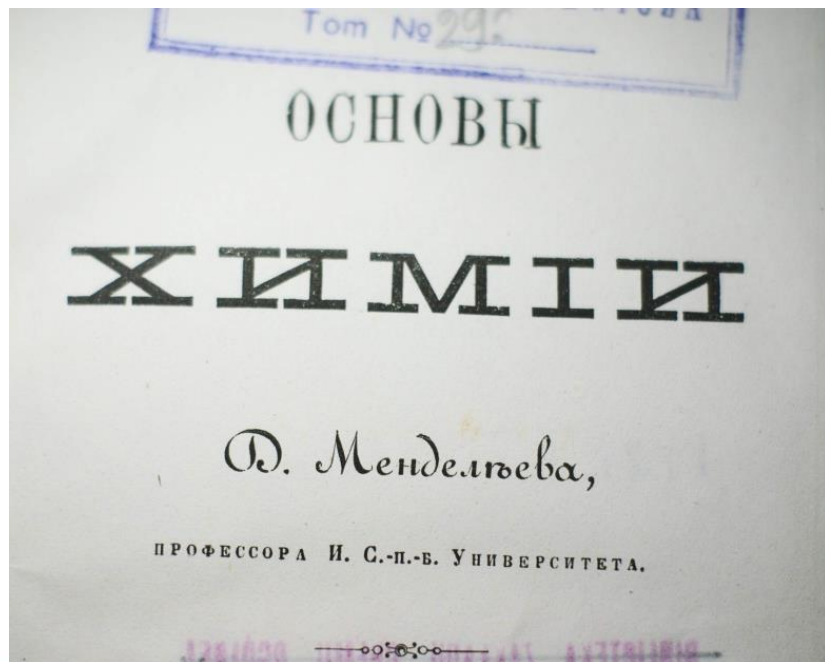
WYDZIAŁ
ODLEWNICTWA

UKŁAD OKRESOWY PIERWIASTKÓW

blok s

Dr hab. Urszula Lelek-Borkowska, prof. AGH

Право окресowości 1869 рок

**Дмитрий Иванович
Менделеев**

(Dmitri Ivanovich Mendeleev)

1834-1907

AGH

Tablica Mendelejewa

	Группа I. Высший окисель, образующий соли: Ряд 1	Группа II. R ²⁺ или RO	Группа III. R ²⁺	Группа IV. R ²⁺ или RO ²	Группа V. R ²⁺	Группа VI. R ²⁺ или RO ²	Группа VII. R ²⁺	Группа VIII (переходь к I). R ²⁺ или RO ²			
	H=1 H ⁺ , NH ₄ ⁺ , HCl, H ⁺ N ₃ , H ⁺ C ₆ R ₆ OH.			RH¹	RH²	RH²	RH	H=1 HX			
Ряд 2	Li=7 LiCl, LiOH, Li ⁺ 2O. (Типический) LiX, Li ⁺ 2CO ₃	Be=9,4 BeCl ₂ ; BeO. Be ⁺ Al ⁺ Si ⁺ O ₃ ⁺	B=11 BCl ₃ ; B ⁺ 2O ⁺ ; B ⁺ N. B ⁺ Na ⁺ 2O ⁺ ; BF ⁺ 3	C=12 CH ₄ ; C ⁺ H ⁺ 2O ⁺ ; C ⁺ 2H ⁺ 2O ⁺ . CO ₂ ; CO ₂ ; CO ⁺ 2M ⁺	N=14 NH ₃ ; NH ⁺ 4Cl; N ⁺ 2O ₂ . NO ₂ ; NO ⁺ 2M ⁺ ; ONM ⁺ .	O=16 OH ⁺ 2O ⁺ ; C ₂ O ₃ ⁺ 2O ⁺ . OM ⁺ 2O ⁺ R ⁺ ; H ₂ O ⁺ .	F=19 FH ₃ ; BF ₃ ; SiF ₄ . CaF ₂ ; KF ₂ ; KHF ₂ .				
Ряд 3	Na=23 NaCl, NaOH, Na ⁺ 2O. Na ⁺ 2SO ₄ ; Na ⁺ 2CO ₃	Mg=24 MgCl ₂ ; MgO ₂ ; MgCO ₃ . MgSO ₄ ; Mg ⁺ N ⁺ H ⁺ PO ₄ ⁺	Al=27,3 Al ⁺ 2Cl ₃ ; Al ⁺ 2O ₃ . KAIS ⁺ 2O ⁺ 12H ⁺ 2O.	Si=28 SiH ₄ ; SiCl ₄ ; SiH ⁺ 2F ⁺ . KAIS ⁺ 2O ⁺ SiO ₂ ⁺	P=31 PH ₃ ; PCl ₃ ; PCl ₅ . P ⁺ 2O ₃ ; P ⁺ 2O ₅ ; Ca ⁺ P ⁺ 2O ₅ .	S=32 SH ₂ ; SM ⁺ 2S ⁺ M ⁺ . SO ₂ ; SO ⁺ 2X ⁺ ; Ba ⁺ 2SO ₄ .	Cl=35,5 ClH, ClM, (Cl) ₂ . ClOH, ClO ⁺ H, AgCl ₂ .				
Ряд 4	K=39 KCl, KOH, K ⁺ 2O. KNO ₃ ; K ⁺ 2PtCl ₆ ; K ⁺ 2SiF ₆ .	Ca=40 CaSO ₄ ; CaOnSiO ₂ . CaCl ₂ ; CaO ₂ ; CaCO ₃	Zn=65 ZnCl ₂ ; ZnO ₂ ; ZnCO ₃ . ZnSO ₄ ; ZnEt ₂ ⁺ *	Ti=48(50?) TiCl ₄ ; TiO ₂ ; Ti ⁺ 2O ₃ . FeTiO ₃ ; ThOSO ⁺	V=51 VOCl ₃ ; V ⁺ 2O ₃ ; VO ₂ . Pb ⁺ V ⁺ 2O ₃ ; VO ₂ .	Cr=52 CrCl ₃ ; CrCl ₂ ; Cr ⁺ 2O ₃ . CrO ₂ ; K ⁺ 2CrO ₄ ; CrO ⁺ 2Cl ₂ .	Mn=55 MnK ⁺ 2O ₂ ; MnKO ⁺ . MnCl ₂ ; MnO ₂ ; MnO ⁺ .	Fe=56 FeK ⁺ 2O ₂ ; FeS ₂ . FeO ₂ ; Fe ⁺ 2O ₃ . FeK ⁺ 4Cy ⁺	Co=59 CoX ₂ ; CoX ⁺ . CoX ⁺ 25NH ⁺ . CoK ⁺ 2Cy ⁺	Ni=59 NiX ₂ ; NiO ₂ . NiSO ⁺ 6H ⁺ 2O. NiK ⁺ 2Cy ⁺	Cu=63 CuX ₂ ; CuX ⁺ ; CuH ₂ . Cu ⁺ 2O ₂ ; CuO ₂ . CuKCy ⁺ 2
Ряд 5	Cu=63 CuX, CuX ⁺	Sr=87 SrCl ₂ ; SrO, SrH ⁺ 2O ⁺ . SrSO ₄ ; SrCO ₃	Yt=88? ?Yt ⁺ 2O ₃ ; YtX ⁺ 2?	Zr=90 ZrCl ₄ ; ZrO ₂ ; ZrX ⁺ 4.	Nb=94 NbCl ₅ ; Nb ⁺ 2O ₅ . Nb ⁺ 2O ₅ ; NbOK ⁺ 2F ⁺	Mo=96 MoCl ₅ ; MoS ₂ ; MoO ₃ . M ⁺ 2MoO ⁺ 4nMoO ⁺ 2	Br=80 BrH, BrM, BrO ⁺ M, BrAg.	Ru=104 RuO ₄ ; RuCl ₄ . RuO ₂ ; RuCl ₃ . RuK ⁺ 4Cy ⁺	Rh=104 RhCl ₃ ; RhCl ₄ . Rh ⁺ 2O ₃ ; RhX ⁺ 3. RhK ⁺ 2Cy ⁺	Pd=106 PdH, PdO. Pd ₂ Cl ₂ ; PdCl ₂ . PdK ⁺ 2Cy ⁺	Ag=108 AgNO ₂ ; AgX. AgCl ₂ ; Ag ⁺ 2O ₂ . AgKCy ⁺ 2
Ряд 6	Rb=85 RbCl, RbOH. Rb ⁺ 2PtCl ₆	Cd=112 CdCl ₂ ; CdO ₂ ; CdS. CdSO ⁺ 4	In=113 InCl ₃ ; In ⁺ 2O ₃	Sn=118 SnCl ₄ ; SnCl ₂ ; SnO ₂ . SnX ⁺ ; SnNa ⁺ 2O ⁺ 2	Sb=122 SbH ₃ ; SbCl ₃ ; Sb ⁺ 2O ₃ . Sb ⁺ 2O ₃ ; Sb ⁺ 2S ₃ ; SbOX	Te=125(128?) TeH ₂ ; TeCl ₄ ; TeO ₂ . TeO ⁺ M ⁺ ; TeM ₂	J=127 JH, JAg, JHO ₂ . JHO ₂ ; H ₂ ; J ₂ K ₂ J				
Ряд 7	Ag=108 AgX, AgCl ₂	Ba=137 BaCl ₂ ; BaH ⁺ 2O ⁺ ; BaO. BaSO ₄ ; BaSiF ₆ ⁺	Di=138? ?Di ⁺ 2O ₃ ; DiX ⁺ 2?	Ce=140(138?) CeCl ₃ ; Ce ⁺ 2O ₃ ; CeO ₂ . CeX ⁺ 2; CeX ⁺ ; CeK ⁺ 2X ⁺	142	146	148	150	151	152	153
Ряд 8	Cs=133 CsCl, CsOH. Cs ⁺ 2PtCl ₆										
Ряд 9	153	158	160	162	164	166	168				
Ряд 10	175		Er=178? ?Er ⁺ 2O ₃ ; ErX ⁺ 2?	La=180? ?LaO ₂ ; LaX ⁺ 2?	Ta=182 TaCl ₅ ; Ta ⁺ 2O ₅ . TaK ⁺ 2F ₂	W=184 WCl ₆ ; WCl ₅ ; WO ₃ . K ⁺ 2W ⁺ 2O ⁺ 6nWO ⁺ 2		Os=193 OsO ₄ ; OsH ⁺ 2O ⁺ . OsCl ₄ ; OsCl ₃ . OsK ⁺ 4Cy ⁺	Ir=195 K ⁺ 2IrCl ₆ ; IrCl ₃ . IrCl ₂ ; Ir ⁺ 2O ₃ . IrK ⁺ 2Cy ⁺	Pt=197 PtCl ₄ ; PtO ₂ . PtCl ₂ ; PtK ⁺ 2X ⁺ . PtK ⁺ 2Cy ⁺	Au=197 AuCl ₃ ; AuCl. Au ⁺ 2O ₂ ; Au ⁺ 2O. AuKCy ⁺ 2
Ряд 11	Au=197 AuX, AuX ⁺	Hg=200 HgCl ₂ ; HgCl ₄ ; Hg ⁺ 2O ₂ . Hg ₂ O ₂ ; HgX ⁺ 2nHgO ⁺	Tl=204 TlCl ₃ ; Tl ⁺ 2O ₃ ; Tl ⁺ 2O ₂ . Tl ⁺ 2SO ₄ ; TlCl ₃	Pb=207 PbCl ₂ ; PbO ₂ ; PbO. PbEt ₄ ; PbSO ₄ ; PbK ⁺ 4O ⁺	Bi=208 BiCl ₃ ; Bi ⁺ 2O ₃ ; Bi ⁺ 2O ⁺ 2H ₂ . BiX ⁺ 2; BiOX, BiNO ⁺ 2(HO) ₂	210					
Ряд 12	220	225	227	Th=231 ThCl ₄ ; ThO ₂ . ThX ⁺ ; Th(SO ⁺) ₄	235	U=240 UCl ₄ ; UO ₂ ; UO ⁺ 2X ⁺ . UO ⁺ 2M ⁺ 2U ⁺ 2O ₂	245	246	248	249	250

* Тело твердое, мало-растворимое в водѣ.
 ^ Тело газообразное или летучее.
 M=K, Ag.... M⁺=Ca, Pb....
 X=Cl, ONO⁺; OH, OM.... X⁺=SO⁺; CO⁺2, O, S....

Współczesny układ okresowy

1 H Hydrogen 1.008																	2 He Helium 4.002602				
3 Li Lithium 6.94	4 Be Beryllium 9.0121831	Atomic Number → 1 ← Symbol Name → Hydrogen ← Atomic Weight														5 B Boron 10.81	6 C Carbon 12.011	7 N Nitrogen 14.007	8 O Oxygen 15.999	9 F Fluorine 18.998403163	10 Ne Neon 20.1797
11 Na Sodium 22.98976928	12 Mg Magnesium 24.305															13 Al Aluminium 26.9815385	14 Si Silicon 28.085	15 P Phosphorus 30.973761998	16 S Sulfur 32.06	17 Cl Chlorine 35.45	18 Ar Argon 39.948
19 K Potassium 39.0983	20 Ca Calcium 40.078	21 Sc Scandium 44.955908	22 Ti Titanium 47.867	23 V Vanadium 50.9415	24 Cr Chromium 51.9961	25 Mn Manganese 54.938044	26 Fe Iron 55.845	27 Co Cobalt 58.933194	28 Ni Nickel 58.6934	29 Cu Copper 63.546	30 Zn Zinc 65.38	31 Ga Gallium 69.723	32 Ge Germanium 72.630	33 As Arsenic 74.921595	34 Se Selenium 78.971	35 Br Bromine 79.904	36 Kr Krypton 83.798				
37 Rb Rubidium 85.4678	38 Sr Strontium 87.62	39 Y Yttrium 88.90584	40 Zr Zirconium 91.224	41 Nb Niobium 92.90637	42 Mo Molybdenum 95.95	43 Tc Technetium (98)	44 Ru Ruthenium 101.07	45 Rh Rhodium 102.90550	46 Pd Palladium 106.42	47 Ag Silver 107.8682	48 Cd Cadmium 112.414	49 In Indium 114.818	50 Sn Tin 118.710	51 Sb Antimony 121.760	52 Te Tellurium 127.60	53 I Iodine 126.90447	54 Xe Xenon 131.293				
55 Cs Caesium 132.90545196	56 Ba Barium 137.327	57 - 71 Lanthanoids	72 Hf Hafnium 178.49	73 Ta Tantalum 180.94788	74 W Tungsten 183.84	75 Re Rhenium 186.207	76 Os Osmium 190.23	77 Ir Iridium 192.223	78 Pt Platinum 195.084	79 Au Gold 196.966569	80 Hg Mercury 200.592	81 Tl Thallium 204.38	82 Pb Lead 207.2	83 Bi Bismuth 208.98040	84 Po Polonium (209)	85 At Astatine (210)	86 Rn Radon (222)				
87 Fr Francium (223)	88 Ra Radium (226)	89 - 103 Actinoids	104 Rf Rutherfordium (261)	105 Db Dubnium (268)	106 Sg Seaborgium (269)	107 Bh Bohrium (270)	108 Hs Hassium (269)	109 Mt Meitnerium (278)	110 Ds Darmstadtium (281)	111 Rg Roentgenium (282)	112 Cn Copernicium (285)	113 Nh Nihonium (286)	114 Fl Flerovium (289)	115 Mc Moscovium (289)	116 Lv Livermorium (293)	117 Ts Tennessine (294)	118 Og Oganesson (294)				

57 La Lanthanum 138.90547	58 Ce Cerium 140.12	59 Pr Praseodymium 140.90766	60 Nd Neodymium 144.242	61 Pm Promethium (145)	62 Sm Samarium 150.36	63 Eu Europium 151.964	64 Gd Gadolinium 157.25	65 Tb Terbium 158.92535	66 Dy Dysprosium 162.500	67 Ho Holmium 164.93033	68 Er Erbium 167.259	69 Tm Thulium 168.93422	70 Yb Ytterbium 173.045	71 Lu Lutetium 174.9668
89 Ac Actinium (227)	90 Th Thorium 232.0377	91 Pa Protactinium 231.03688	92 U Uranium 238.02891	93 Np Neptunium (237)	94 Pu Plutonium (244)	95 Am Americium (243)	96 Cm Curium (247)	97 Bk Berkelium (247)	98 Cf Californium (251)	99 Es Einsteinium (252)	100 Fm Fermium (257)	101 Md Mendelevium (258)	102 No Nobelium (259)	103 Lr Lawrencium (260)

Forma długa układu okresowego

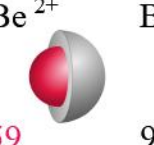
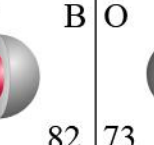
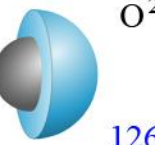
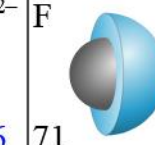
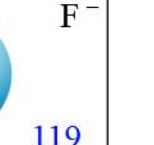

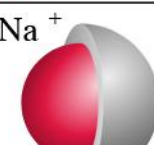
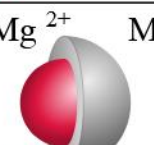
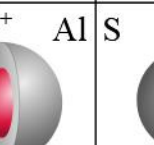

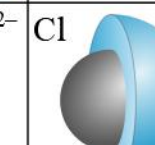
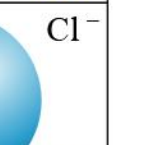

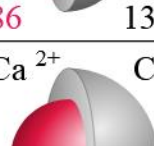
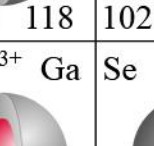
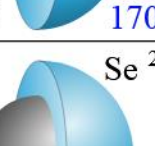
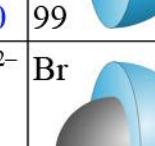
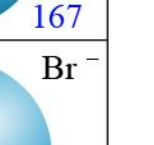

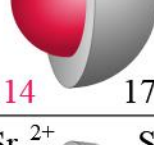
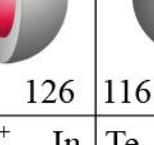
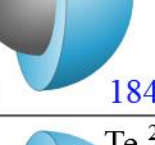
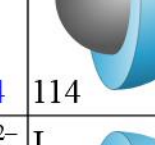
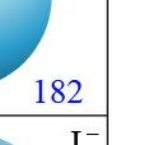

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18														
1 H																		2 He													
3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne														
11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar														
19 K	20 Ca	21 Sc										22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr					
37 Rb	38 Sr	39 Y										40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe					
55 Cs	56 Ba	57 La	58 Ce	59 Pr	60 Nd	61 Pm	62 Sm	63 Eu	64 Gd	65 Tb	66 Dy	67 Ho	68 Er	69 Tm	70 Yb	71 Lu	72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
87 Fr	88 Ra	89 Ac	90 Th	91 Pa	92 U	93 Np	94 Pu	95 Am	96 Cm	97 Bk	98 Cf	99 Es	100 Fm	101 Md	102 No	103 Lr	104 Rf	105 Db	106 Sg	107 Bh	108 Hs	109 Mt	110 Ds	111 Rg	112 Cn	113 Nh	114 Fl	115 Mc	116 Lv	117 Ts	118 Og

Zmiany właściwości w układzie okresowym

Promień atomowy - odległość od jądra do ostatniej powłoki zajmowanej przez elektrony

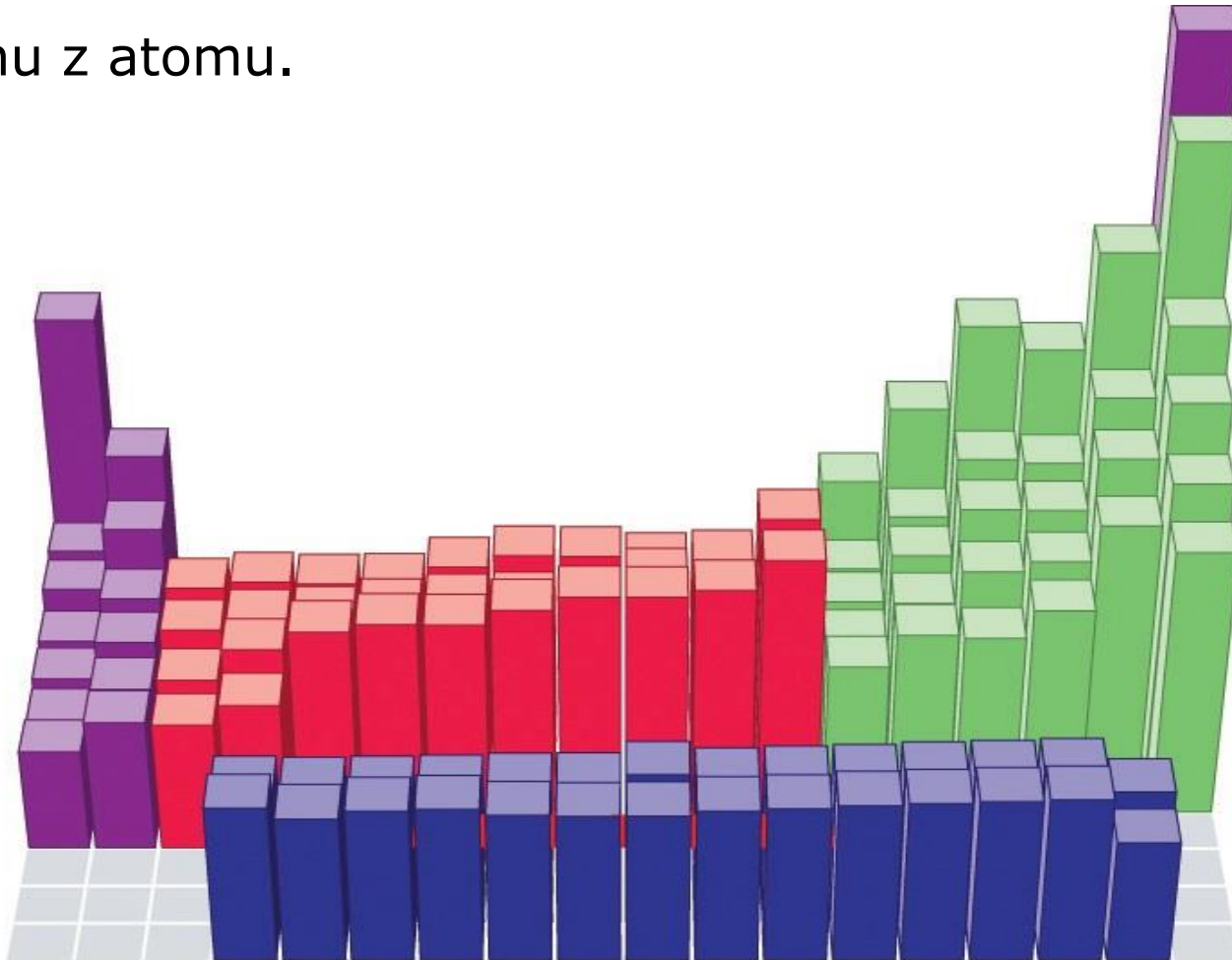

Promień jonowy – promień jonu, atomu po oderwaniu lub przyłączeniu elektronu.

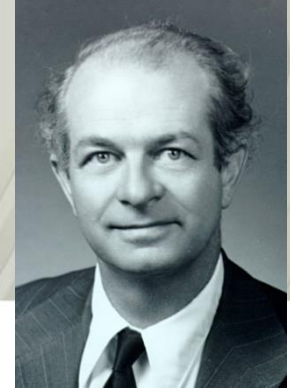
Li^+ 90 Li 134	Be^{2+} 59 Be 90	B^{3+} 41 B 82	O 73 O^{2-} 126 F 71 F^- 119
Na^+ 116 Na 154	Mg^{2+} 86 Mg 130	Al^{3+} 68 Al 118	S 102 S^{2-} 170 Cl 99 Cl^- 167
K^+ 152 K 196	Ca^{2+} 114 Ca 174	Ga^{3+} 76 Ga 126	Se 116 Se^{2-} 184 Br 114 Br^- 182
Rb^+ 166 Rb 211	Sr^{2+} 132 Sr 192	In^{3+} 94 In 144	Te 135 Te^{2-} 207 I 133 I^- 206

Pierwsza energia jonizacji

Energia jonizacji - minimalna energia potrzebna do wybicia elektronu z atomu.

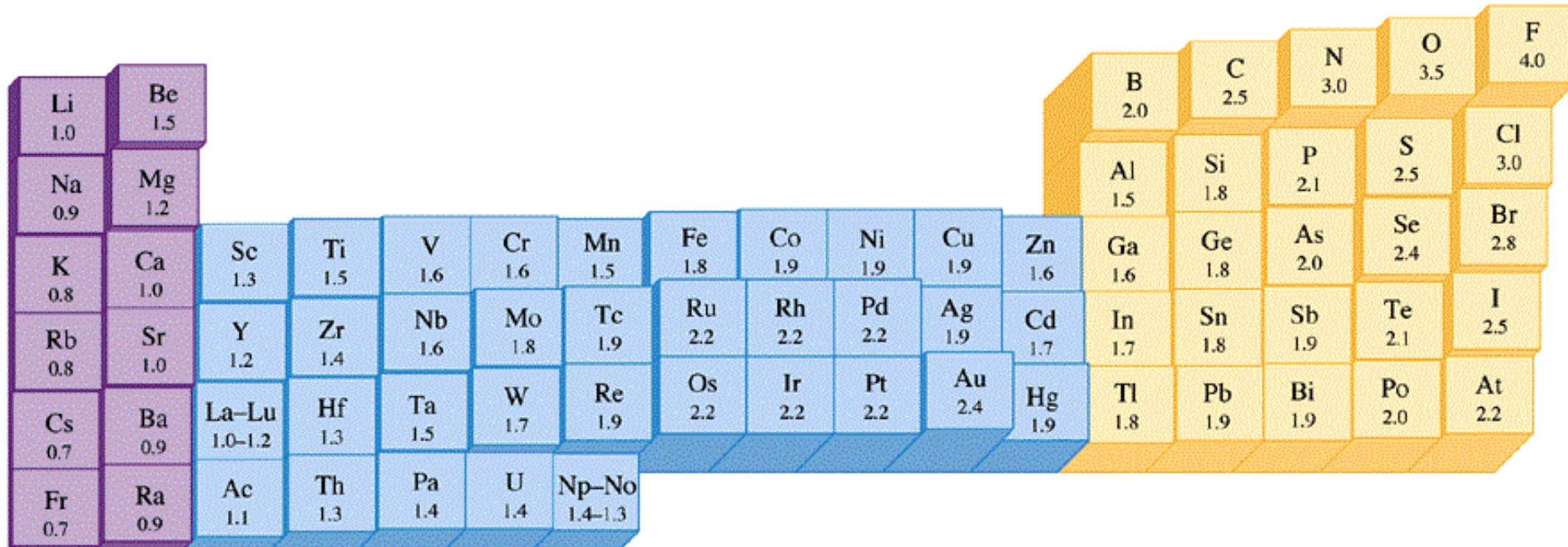

Elektroujemność

Linus Pauling
(1901–1994)

Linus Pauling: elektroujemność to zdolność pierwiastka do przyciągania elektronów.

Charakter metaliczny - zdolność do oddawania elektronów.

1 1,01 H																	2 4,00 He
3 6,94 Li	4 9,01 Be											5 10,81 B	6 12,01 C	7 14,01 N	8 16,00 O	9 19,00 F	10 20,18 Ne
11 23,00 Na	12 24,31 Mg											13 26,98 Al	14 28,09 Si	15 30,97 P	16 32,07 S	17 35,45 Cl	18 39,95 Ar
19 39,10 K	20 40,08 Ca	21 44,96 Sc	22 47,90 Ti	23 50,94 V	24 52,00 Cr	25 54,94 Mn	26 55,85 Fe	27 58,93 Co	28 58,69 Ni	29 63,54 Cu	30 65,37 Zn	31 69,72 Ga	32 72,59 Ge	33 74,92 As	34 78,96 Se	35 79,91 Br	36 83,80 Kr
37 85,47 Rb	38 87,62 Sr	39 88,91 Y	40 91,22 Zr	41 92,91 Nb	42 95,94 Mo	43 (~98) Tc	44 101,07 Ru	45 102,25 Rh	46 106,4 Pd	47 107,87 Ag	48 112,40 Cd	49 114,82 In	50 118,69 Sn	51 121,75 Sb	52 127,60 Te	53 126,91 I	54 131,30 Xe
55 132,91 Cs	56 137,34 Ba	57-71 La-Lu	72 178,49 Hf	73 180,95 Ta	74 183,84 W	75 186,2 Re	76 190,2 Os	77 192,2 Ir	78 195,09 Pt	79 196,97 Au	80 200,59 Hg	81 204,38 Tl	82 207,19 Pb	83 208,98 Bi	84 (~210) Po	85 (~210) At	86 (~222) Rn
87 (223) Fr	88 (226) Ra	89-103 Ac-Lr	104 (267) Rf	105 (268) Db	106 (271) Sg	107 (272) Bh	108 (270) Hs	109 (276) Mt	110 (281) Ds	111 (280) Rg	112 (285) Cn	113 (284) Nh	114 (261) Fl	115 (288) Mc	116 (293) Lv	117 (294) Ts	118 (294) Og

57 138,91 La	58 140,12 Ce	59 140,91 Pr	60 144,24 Nd	61 (145) Pm	62 150,35 Sm	63 151,96 Eu	64 157,25 Gd	65 158,93 Tb	66 162,50 Dy	67 164,93 Ho	68 167,26 Er	69 168,93 Tm	70 173,04 Yb	71 174,97 Lu
89 (227) Ac	90 232,04 Th	91 (~231) Pa	92 238,03 U	93 (237) Np	94 (244) Pu	95 (243) Am	96 (247) Cm	97 (247) Bk	98 (251) Cf	99 (254) Es	100 (257) Fm	101 (256) Md	102 (254) No	103 (257) Lr

Nazewnictwo grup układu okresowego

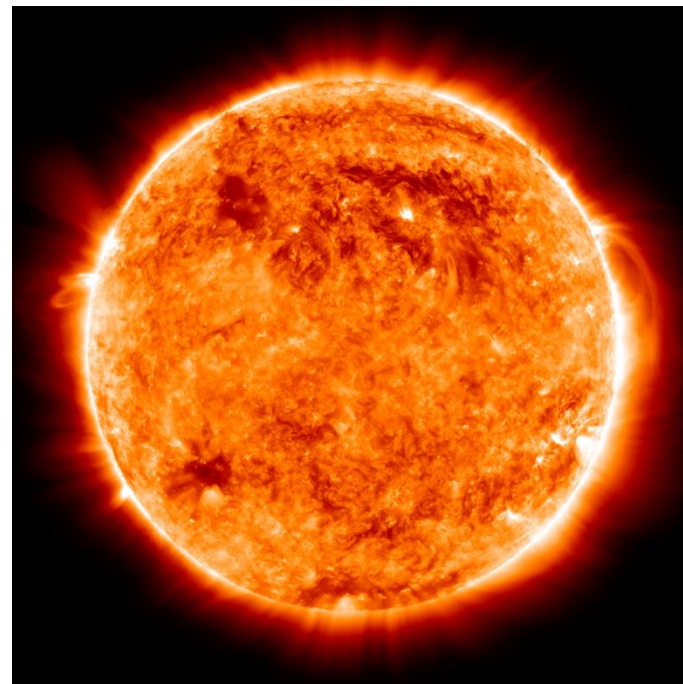
grupa pierwiastków	nazwa systematyczna	nazwa zwyczajowa
1	litowce	metale alkaliczne
2	berylowce	metale ziem alkalicznych, wapniowce (oprócz Be)
13	borowce	glinowce (oprócz B)
14	węglowce	—
15	azotowce	—
16	tlenowce	—
17	fluorowce	chlorowce, halogenowce
18	helowce	gazy szlachetne
Fe, Co, Ni	-	żelazowce
pierwiastki o l. at. 58 – 71	-	lantanowce
pierwiastki o l. at. 90 – 103	-	aktynowce
pierwiastki za uranem	-	transuranowce
Ru, Rh, Pd, Os, Ir, Pt	-	platynowce

Wielkość	Wartość
Konfiguracja elektronowa atomu	$1s^1$
Konfiguracja elektronowa jonu	$\text{H}^+ = 1s^0$
Masa atomowa	1,0079
Temperatura topnienia [K]	13,95
Temperatura wrzenia [K]	20,38
Gęstość gazu [g/dm^3] (war. stand)	0,08988
Gęstość cieczy [g/dm^3] (temp. wrzenia)	70
Promień atomowy [10^{-12} m]	37
Energia jonizacji [kJ/mol]	1311
Elektroujemność	2,20

Występowanie w przyrodzie:

Najpowszechniej występujący pierwiastek we Wszechświecie:

- pył gwiazdny (91% wszystkich atomów),
- reakcje termojądrowe wodoru do helu ($T > 10\,000\,000\text{K}$) są głównym źródłem energii gwiazd,

Występowanie w przyrodzie:

Na Ziemi 0,87% mas. (15,4% atomów):

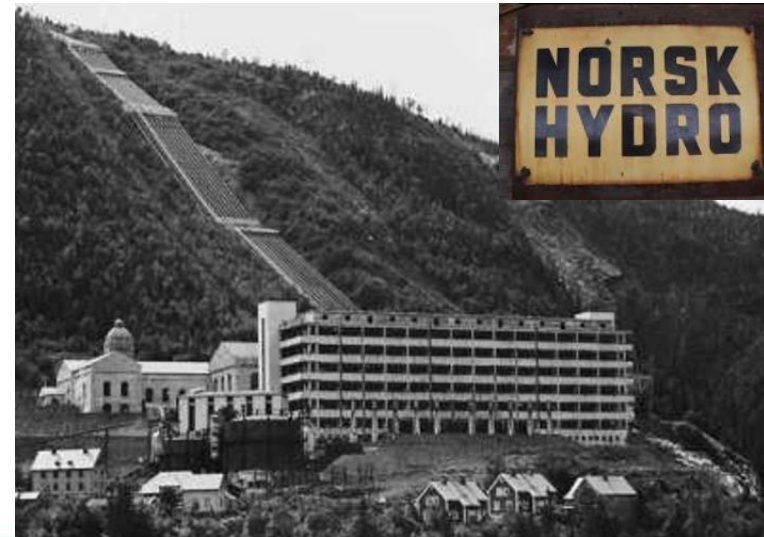
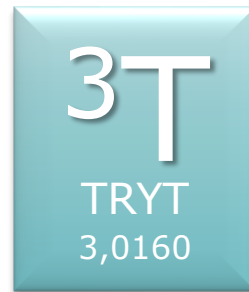
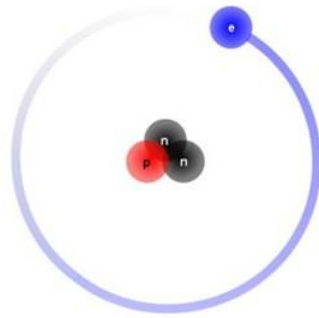
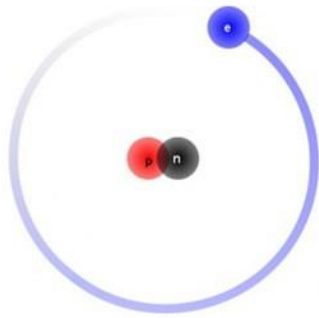
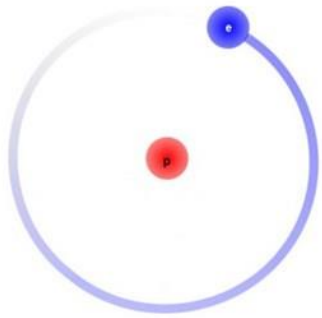
- w stanie związanym: woda, związki organiczne, kwasy, zasady,
- wolny wodór (dwuatomowe cząsteczki H_2): śladowe ilości w atmosferze ($5 \times 10^{-5}\%$ obj. w pobliżu powierzchni ziemi, 0,9%obj. w górnych warstwach atmosfery),
- izotopy: deuter stanowi 0,016% wodoru naturalnego (wolnego i związanego), tryt – nietrwały.

Izotopy wodoru

Wodór posiada trzy izotopy: prot, deuter i tryt.

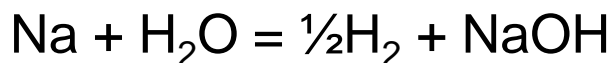
Deuter stanowi 0,016% wodoru naturalnego (wolnego i związanego).

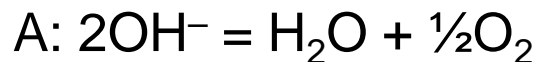
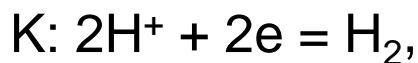
Otrzymywanie wodoru

W skali laboratoryjnej:

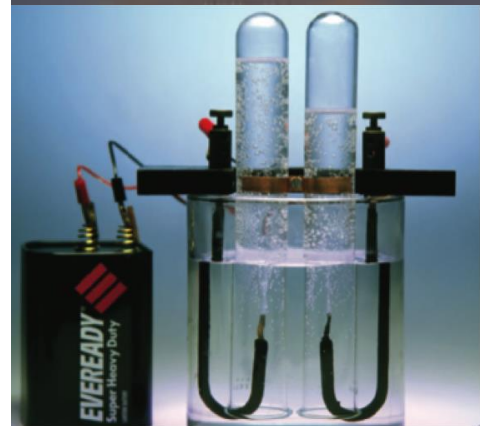
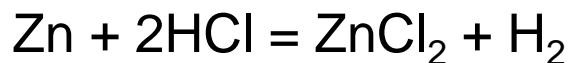
- w reakcji wody z aktywnymi metalami (o ujemnym potencjale normalnym):

- w procesie elektrolizy:

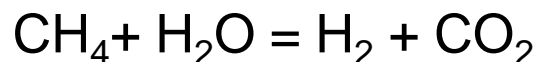
- w reakcji metali z kwasami:

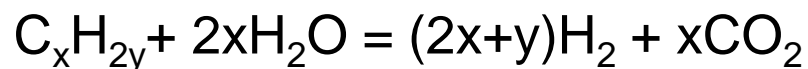
Otrzymywanie wodoru w skali przemysłowej

W skali przemysłowej

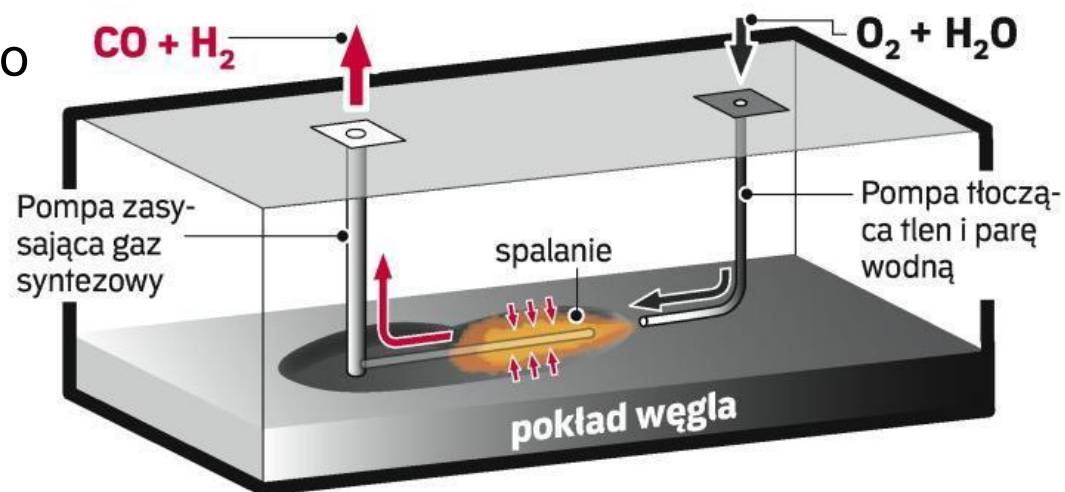
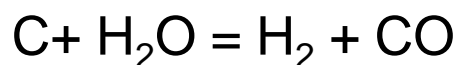
– konwersja metanu z parą wodną:

– konwersja węglowodorów z ropy naftowej z parą wodną:

– produkt uboczny elektrolitycznego otrzymywania NaOH z NaCl,
– dawniej działanie pary wodnej na rozżarzony koks:

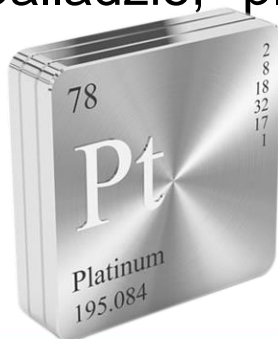

Własności fizyczne

Wodór został skroplony po raz pierwszy w 1883 roku przez profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego: chemika Karola Olszewskiego i fizyka Zygmunta Wróblewskiego.

Bezbarwny gaz bez zapachu i smaku, słabo rozpuszczalny w wodzie, ponad 14 razy lżejszy od powietrza.

Rozpuszcza się w metalach: palladzie, platynie, niklu, żelazie, powoduje korozję wodorową (pękanie).

Karol Olszewski
1846-1915

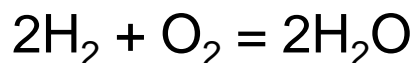
Zygmunt Wróblewski
1845-1888

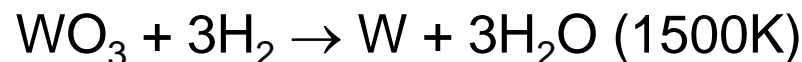
Własności chemiczne

W temp. pokojowej niezbyt aktywny (potencjał normalny $E^0 = 0 \text{ V}$).

– spala się w tlenie (w temp. powyżej 720K wybuchowo):

– w podwyższonych temperaturach silny reduktor:

Wodór atomowy *in statu nascendi* (czas półtrwania 0,3–0,5s) jest bardzo aktywny chemicznie.

Zastosowanie wodoru

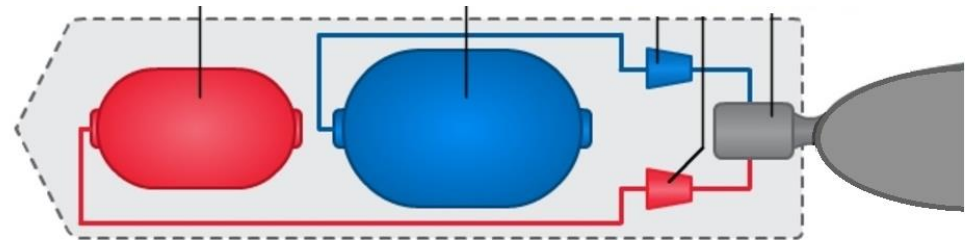
– dawniej do napełniania balonów i sterowców,

– ogniwa paliwowe,

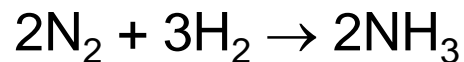

– paliwo w silnikach rakietowych.

Zastosowanie wodoru

- w przemyśle azotowym w syntezie amoniaku metodą Habera–Boscha:

- w przemyśle rafineryjnym w hydrokrakingu oraz hydroodsiarczaniu węglowodorów z ropy naftowej,
- w przemyśle spożywczym w procesie utwardzania tłuszczów (wysycanie wiązań podwójnych),

Monotlenek diwodoru (nazwa systematyczna wg IUPAC oksydan) -

bezbarwny, bez zapachu i smaku, główny składnik kwaśnych deszczy i ścieków, przyczynia się do efektu cieplarnianego, powoduje poważne poparzenia, przyczynia się do erozji gleby, znacznie przyspiesza korozję metali, może powodować uszkodzenia urządzeń elektrycznych, zmniejsza efektywność hamulców w samochodach, co jest przyczyną wielu

wypadków.

Najważniejsze związki

Stosowany w przemyśle jako rozpuszczalnik, chłodziwo w elektrowniach atomowych, w eksperymentach przeprowadzanych na zwierzętach, jako dodatek do tzw. żywności śmieciowej, wykorzystywany przez wojsko.

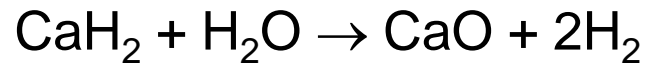
Pozbawienie tej substancji osoby uzależnionej od jej stosowania powoduje śmierć już po kilku dniach.

- monotlenek diwodoru
- monotlenek diwodoru cena
- monotlenek diwodoru w szczepionkach
- monotlenek diwodoru allegro
- monotlenek diwodoru gdzie kupić
- monotlenek diwodoru memy
- monotlenek diwodoru szczepionki
- monotlenek diwodoru sklep
- monotlenek diwodoru wzór

Wodorki X_mH_n

Wodorki typu soli – związki tworzące sieci jonowe (jon H^-), powstają w wyniku reakcji wodoru z litowcami i berylowcami (prócz berylu i magnezu) w podwyższonej temperaturze, w reakcji z wodą wydziela się wodór:

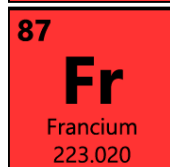
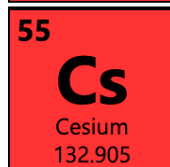
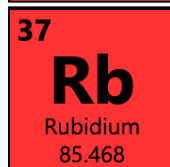
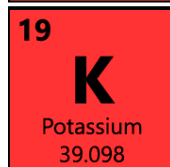
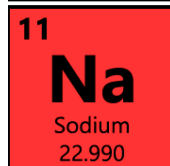
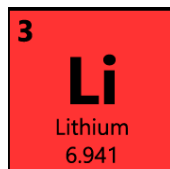

Wodorki kowalencyjne – produkty syntezy wodoru z niemetalami, wodorki kowalencyjne mogą mieć różny charakter. Przykłady: H_2O , H_2S , HF , HCl , CH_4 , SiH_4 , NH_3 , PH_3 .

Wodorki metaliczne (międzywęzłowe) – produkty syntezy wodoru z metalami bloków d i f, ciała stałe składające się z sieci krystalicznej z wbudowanymi w przestrzenie międzywęzłowe atomami wodoru.

Połączenia te są niestechiometryczne. Przykłady: $PdH_{0,6}$, $TiH_{1,73}$, $ZrH_{1,92}$.

Litowce

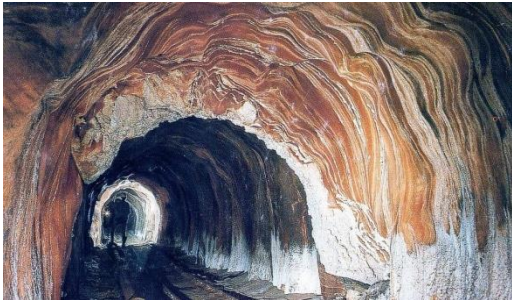
Symbol	Li	Na	K	Rb	Cs	Fr
Nazwa	lit	sód	potas	rubid	cez	frans
Konfiguracja elektronowa	2s ¹	3s ¹	4s ¹	5s ¹	6s ¹	7s ¹
Masa atomowa	6,94	22,99	39,09	85,47	132,9	(223)
Temperatura topnienia [K]	435	371	337	312	301	303
Temperatura wrzenia [K]	1620	1154	1027	961	978	950
Gęstość [g/cm ³]	0,534	0,97	0,86	1,53	1,90	
Elektroujemność	0,98	0,93	0,82	0,82	0,79	0,7
Potencjał standardowy [V]	-3,04	-2,71	-2,93	-2,93	-2,92	-

Występowanie w przyrodzie:

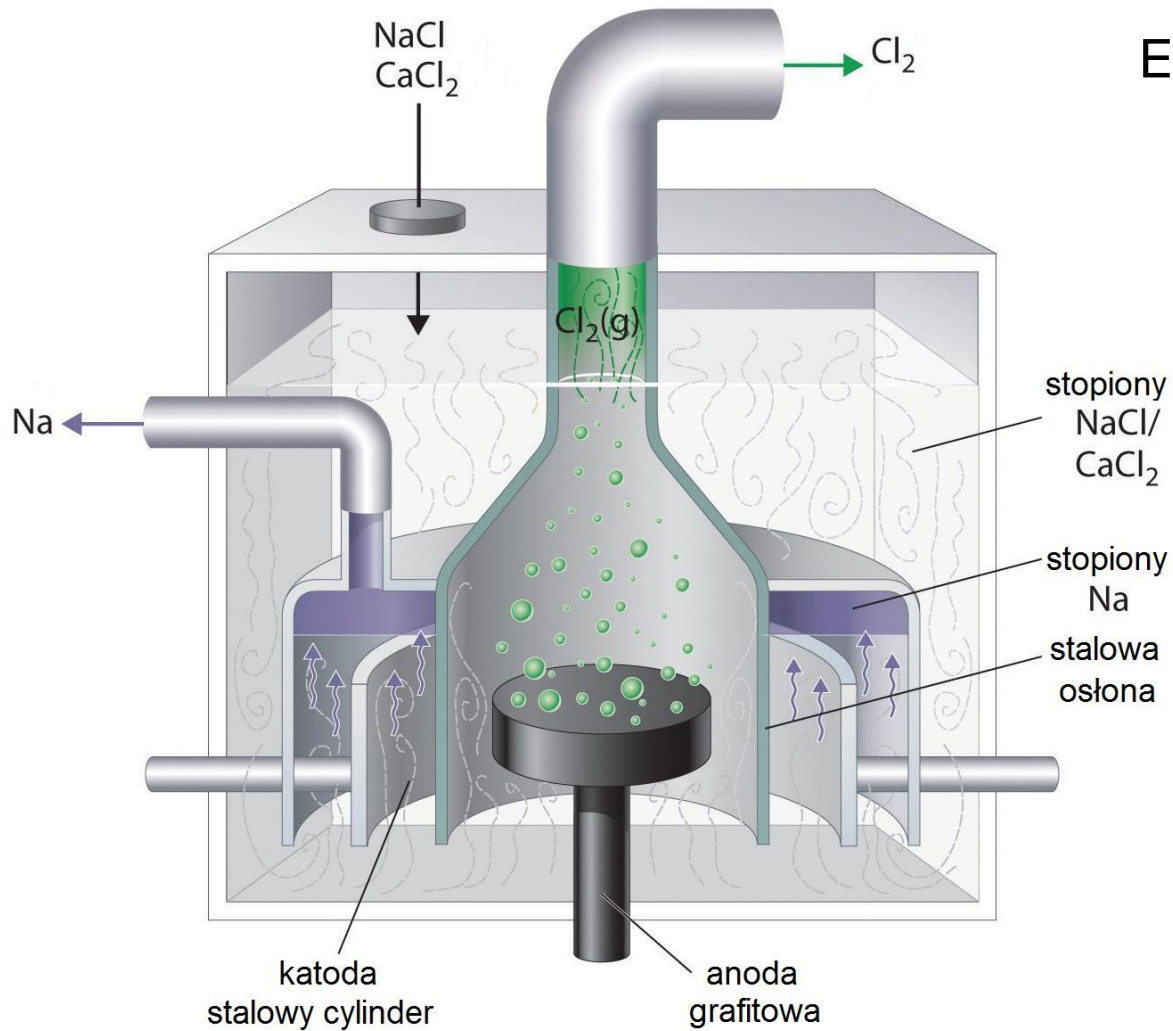
Litowce różnią się rozpowszechnieniem w przyrodzie: Na 2,6%; K 2,4%; Li $6,5 \times 10^{-3}\%$; Rb $2,08 \times 10^{-2}\%$; Cs $3,2 \times 10^{-4}\%$, Fr - nietrwały izotop promieniotwórczy.

Lit występuje w glinokrzemianach np. $\text{LiAl}[\text{Si}_2\text{O}_6]$ (spodumen), fosforanach np. $\text{LiAl}(\text{PO}_4)\text{F}$ (ambligonit).

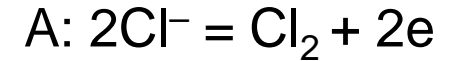
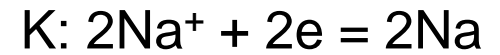
Na występuje w skaleniach $\text{Na}[\text{AlSi}_3\text{O}_8]$ (albit), NaCl - w złożach soli kamiennej, wodach morskich i oceanów, saetrze chilijskiej - NaNO_3 .

Otrzymywanie

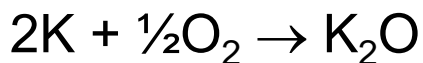

Elektroliza ze stopionych soli:

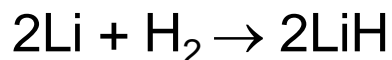

Własności chemiczne i fizyczne

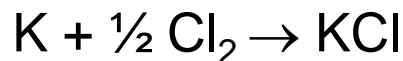
Miękkie metale o srebrzystobiałej barwie i połysku, o małej gęstości, bardzo aktywne chemicznie. Reagują z tlenem z powietrza:

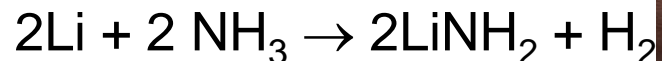
W podwyższonych temp. łączą się z wodorem:

Reagują gwałtownie z fluorowcami do halogenków:

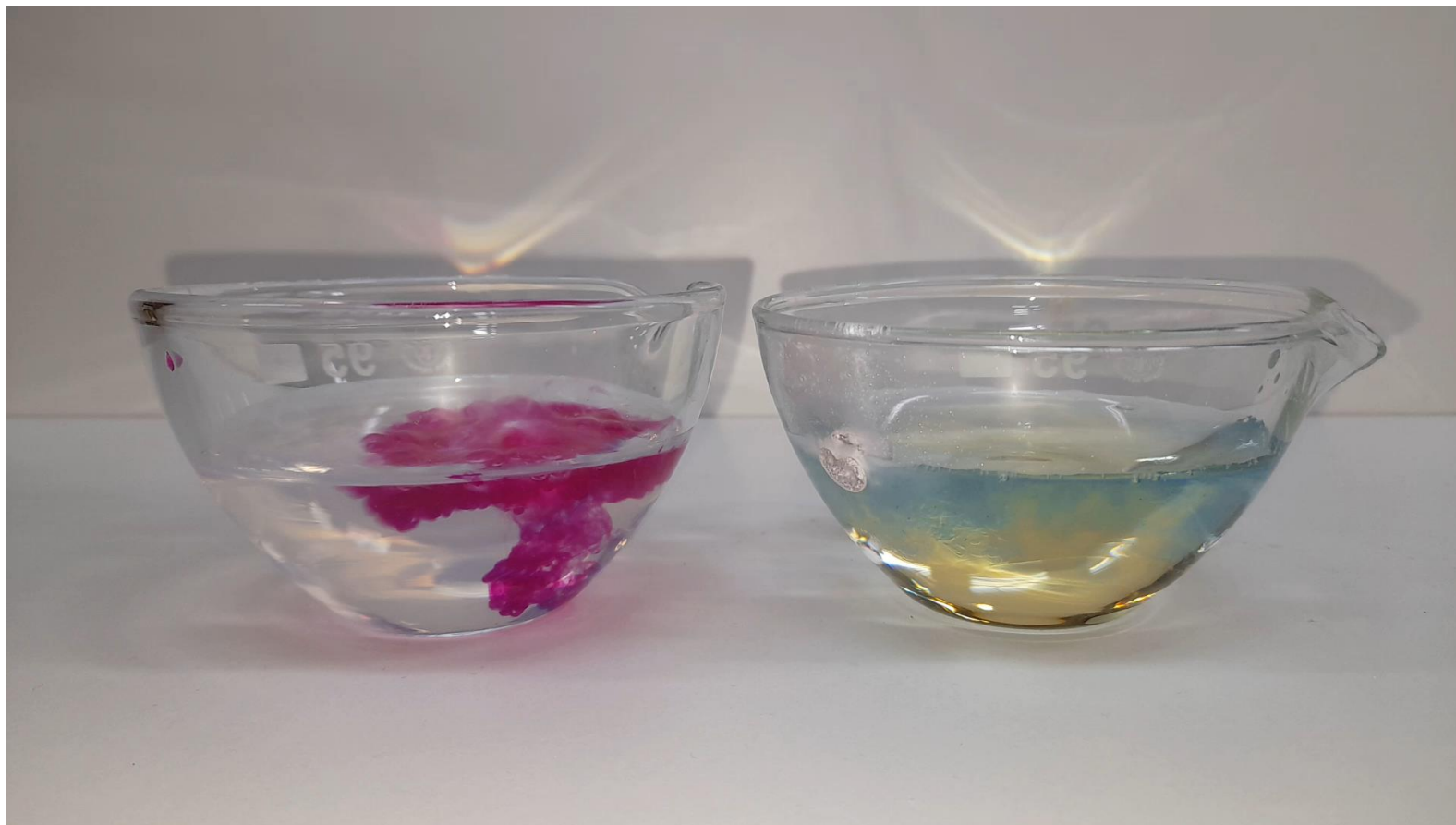
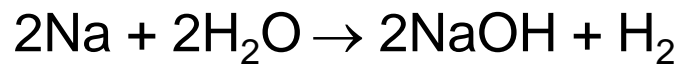

Ogrzewane z gazowym amoniakiem dają amidki:

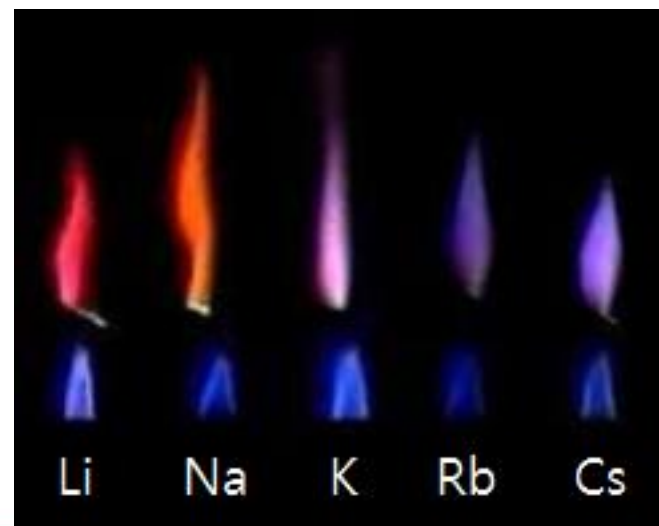
Własności chemiczne i fizyczne

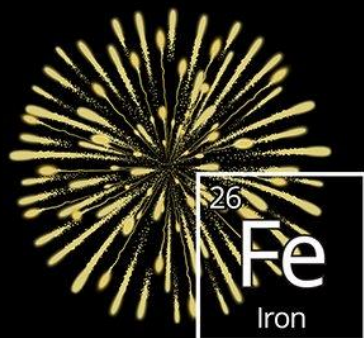
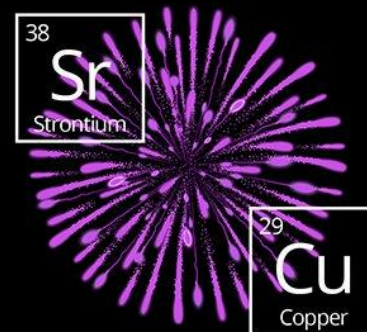
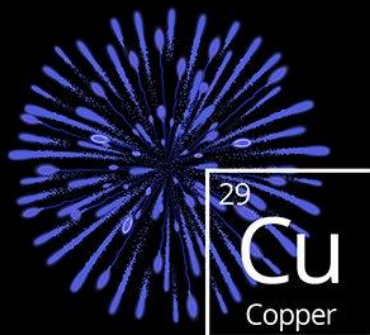
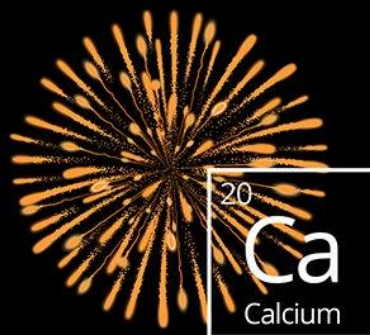
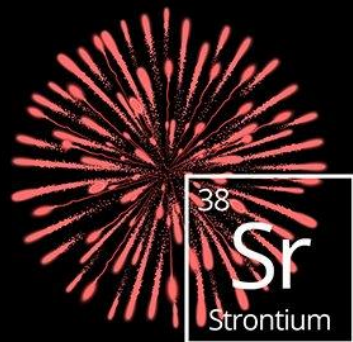
Gwałtownie reagują z wodą:

Barwienie płomienia

Niski potencjał jonizacyjny litowców umożliwia wzbudzenie elektronów na wyższe poziomy energetyczne. Wzbudzone elektrony wracając na niższe poziomy energetyczne wypromieniowują kwant energii o określonej długości światła, co obserwuje się jako zabarwienie płomienia palnika. Lit barwi płomień na kolor karminowy, sód - żółty, potas - fioletowy, rubid - fioletowo-czerwony, cez - niebieski.

Zastosowanie

Lit – dodatek do stopów Al, Zn i Mg, zwiększa ich twardość i wytrzymałość, środek odtleniający w metalurgii.

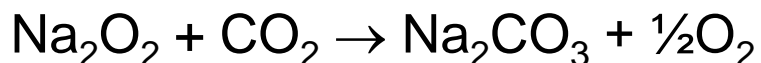
Sód – produkcja Na_2O_2 do wyrobu wybielaczy, redukcja związków organicznych, lampy sodowe, w stanie ciekłym chłodziwo w niektórych reaktorach.

Cez – w stopie z Al i Ba – fotokomórki cezowe.

Najważniejsze związki

Na₂O₂ nadtlenek sodu – silnie utleniający, stosowany do oczyszczania powietrza w okrętach podwodnych i aparatach tlenowych:

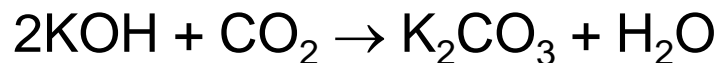

NaOH wodorotlenek sodu (soda kaustyczna) – biała krystaliczna substancja, żrący, silnie higroskopijny, stosowany do produkcji mydła, barwników organicznych, sztucznego jedwabiu, otrzymywania celulozy z drewna, środek neutralizujący.

Najważniejsze związki

KOH wodorotlenek potasu - silnie higroskopijny, stosowany do produkcji mydła w płynie, w syntezach organicznych, do otrzymywania dwuchromianu i nadmanganianu potasu, pochłaniania CO_2 z powietrza:

NaCl chlorek sodu (sól kuchenna) - materiał wyjściowy do przemysłowej produkcji sodu, środek spożywczy, roztwór 0,9% (sól fizjologiczna) stosowany w medycynie.

KCl chlorek potasu (sylwin) - nawóz mineralny.

Na_2CO_3 węglan sodu (soda) – służy do produkcji szkła, proszków do prania, zmiękczenia wody, stosowany w przemyśle papierniczym i farbiarskim, przez 100 lat produkowana w Krakowie metodą Solvay'a.

NaHCO₃ wodorowęglan sodu (soda oczyszczona) – proszek do pieczenia:

$$2 \text{NaHCO}_3 \rightarrow \text{Na}_2\text{CO}_3 + \text{CO}_2\uparrow + \text{H}_2\text{O}$$

NaNO₃ azotan (V) sodu (saletra chilijska), **KNO₃ azotan (V) potasu** (saletra indyjska) – nawozy mineralne, stosowane w produkcji prochu strzelniczego.

BERYLOWCE

4 Be Beryllium 9.012
12 Mg Magnesium 24.305
20 Ca Calcium 40.078
38 Sr Strontium 87.62
56 Ba Barium 137.328
88 Ra Radium 226.025

Symbol	Be	Mg	Ca	Sr	Ba	Ra
Nazwa	beryl	magnez	wapń	stront	bar	rad
Konfiguracja elektronowa	2s ²	3s ²	4s ²	5s ²	6s ²	7s ²
Masa atomowa	9,01	24,31	40,08	87,62	137,3	226
Temperatura topnienia [K]	1550	922	1112	1041	1000	970
Temperatura wrzenia [K]	3240	1378	1767	1654	2122	1973
Gęstość [g/cm ³]	1,86	1,74	1,54	2,60	3,74	5,0
Energia jonizacji [kJ/mol]	899,5	737,7	589,8	549,5	502,9	509,4
druga en. jonizacji [kJ/mol]	1757	1451	1145	1064	965,3	979,1
Elektroujemność	1,57	1,31	1,00	0,95	0,89	0,89
Potencjał standardowy [V]	-1,85	-2,36	-2,86	-2,99	-2,90	-2,91

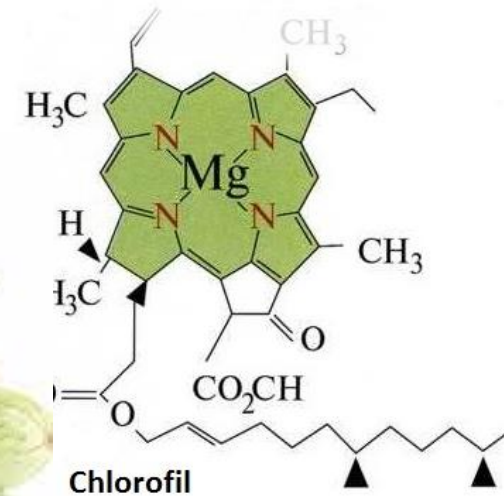
Występowanie w przyrodzie:

Berylowce różnią się rozpowszechnieniem w przyrodzie: Be 0,0006 %; Mg 2,09%; Ca 3,63%; Sr, Ba ok. 0,01%,

Be tworzy nieliczne i rzadkie minerały: glinokrzemiany np. $\text{Be}_3\text{Al}_2[\text{Si}_6\text{O}_{18}]$ (beryl), zabarwiony śladową ilością chromu - szmaragdy.

Mg: minerały – $(\text{Mg}, \text{Fe})_2\text{SiO}_4$ (oliwin), $\text{Mg}_6(\text{OH})_8(\text{Si}_4\text{O}_{10})$ (serpentyń), $\text{Mg}_3(\text{OH})_2(\text{Si}_4\text{O}_{10})$ (talk), MgCO_3 (magnezyt), $\text{CaCO}_3 \cdot \text{MgCO}_3$ (dolomit), $\text{KCl} \cdot \text{MgSO}_4 \cdot 3\text{H}_2\text{O}$ (kainit), $\text{KCl} \cdot \text{MgCl}_2 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ (karnalit), $\text{MgSO}_4 \cdot \text{H}_2\text{O}$ (kizeryt), MgSO_4 , MgCl – wody mineralne (twarde), chlorofil – zielony barwnik roślin (mieszanka 3:1 chlorofilu a i b)

Ca: krzemiany i glinokrzemiany, CaCO_3 (kalcyt) - wapień, marmur i kreda, CaSO_4 (anhydryt), $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$ (gips, odmiana drobnokrystaliczna – alabaster), $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2$ (fosforyt) jest ważnym składnikiem kości, zębów i muszli morskich, $\text{Ca}_3(\text{PO}_4)_2 \cdot 2\text{Ca}(\text{Cl}, \text{F})_2$ (apatyt) – składnik skał magmowych, CaF_2 (fluoryt).

Sr: SrSO_4 (celestyn), SrCO_3 (stroncjanit),

Ba: BaSO_4 (baryt), BaCO_3 (witeryt),

Ra: otrzymany w 1898 roku przez Marię Skłodowską-Curie, składnik blendy smolistej - rudy uranu.

Maria Skłodowska-Curie
1867-1937

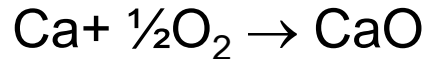

Pierwiastki aktywne chemicznie.

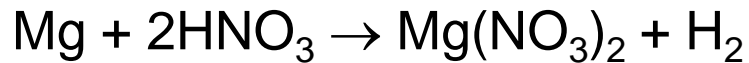
Mg spala się w powietrzu:

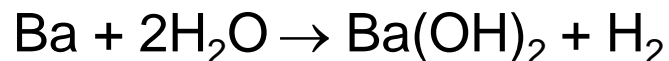
Pozostałe reagują z tlenem z powietrza w temp. pokojowej:

Reagują z kwasami:

Ca reaguje z wodą niezbyt szybko, Ba równie gwałtownie, jak litowce:

Własności chemiczne i fizyczne

Beryl – twardy, kruchy metal, w powietrzu pokrywa się warstwą tlenku.

Związki berylu są silnie trujące.

Pozostałe berylowce – miękkie, lekkie metale o srebrzystym połysku.

Aktywne chemicznie.

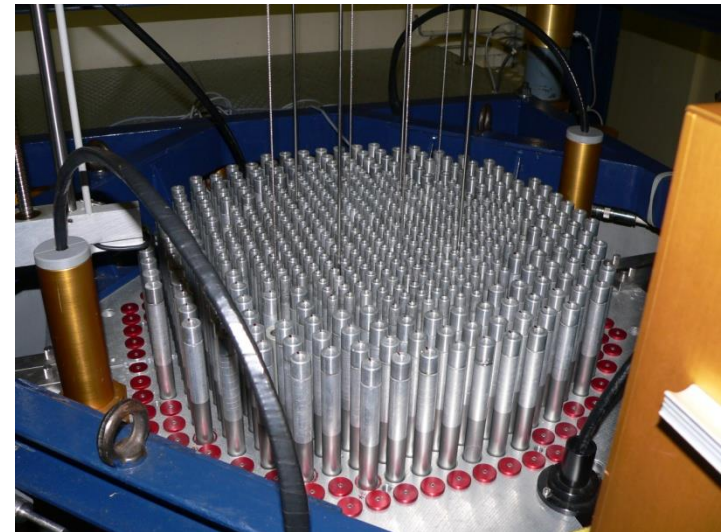

Podobnie, jak litowce po wzbudzeniu w płomieniu palnika barwią płomień: wapń – na kolor ceglasto czerwony, stront – karminowo czerwony, bar – zielony.

Zastosowanie

Beryl - ze względu na dobrą wytrzymałość i małą gęstość stosowany przy konstrukcji pojazdów kosmicznych, stosowany jako moderator w reaktorach jądrowych oraz do budowy osłon na pręty paliwowe (pochłania silnie neutrony).

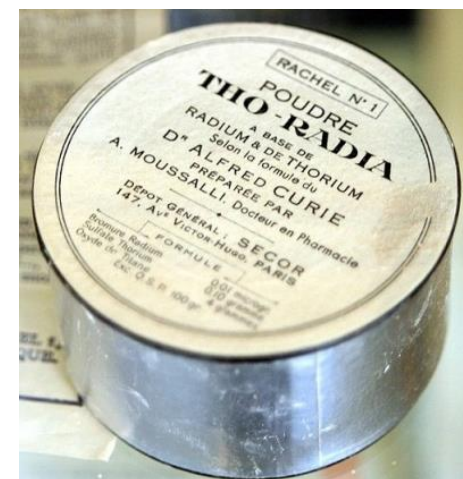

Zastosowanie

Magnez - składnik lekkich stopów (np. Elektron - 90% Mg z dodatkiem Al, Zn, Mn, Cu i Si), dawniej lampy błyskowe.

Wapń, stront, bar w stanie wolnym nie mają większego zastosowania.

Rad - dawniej stosowany w radioterapii.

Najważniejsze związki

BeO tlenek berylu – (temp. top. 2585°C) wchodzi w skład cermetów (cermetale - spieki metaloceramiczne) stosowanych do budowy silników odrzutowych, gdyż nie zmieniając swych właściwości mogą pracować w temperaturze do 2000°C.

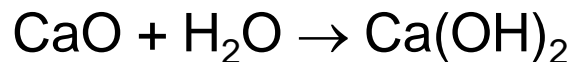
MgO tlenek magnezu – stosowany do wyrobu cementów, lek na nadkwasotę, zmieszany ze stężonym roztworem $MgCl_2$ stanowi cement Sorela.

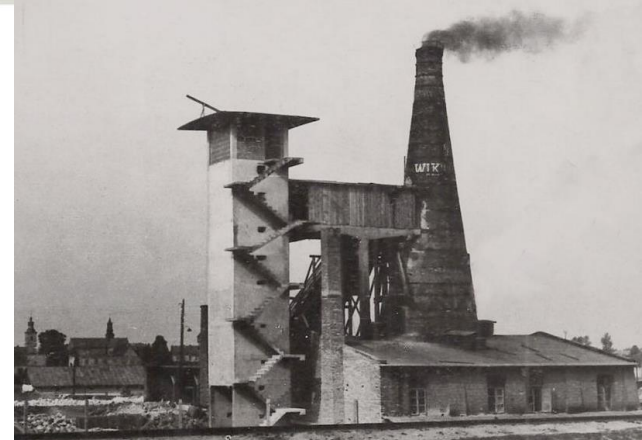
CaO tlenek wapnia (wapno palone) – otrzymywany w procesie prażenia węglańu wapnia (kamienia wapiennego):

w reakcji z wodą (gaszenie wapna) przechodzi w wodorotlenek.

Ca(OH)₂ wodorotlenek wapnia (wapno gaszone) – składnik zapraw murarskich i cementów, służy do zmiękczenia wody kotłowej, jako mleko wapienne (zawiesina w wodzie) stosowany jako biała farba.

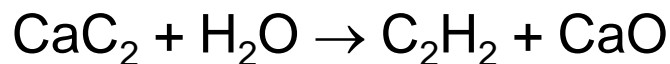

CaCO_3 węglan wapnia – krystaliczna substancja służy m.in. do wyrobu kredy do pisania i pasty do zębów, surowiec do otrzymywania wapna palonego.

$\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ wodorowęglan wapnia – nadaje wodom mineralnym dobry smak, powoduje przemijającą twardość wody.

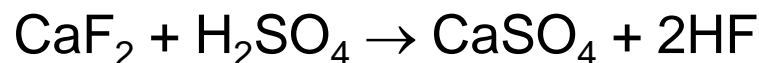
CaC₂ węgiel wapnia (karbid) – reaguje z wodą dając etyn (acetylen):

środek redukujący w hutnictwie metali ciężkich, służy do produkcji acetylenu dla potrzeb spawalnictwa, dawniej jako źródło światła w przenośnych lampach karbidówkach oraz w latarniach morskich.

CaF₂ fluorek wapnia – surowiec do produkcji fluorowodoru:

topnik w metalurgii (produkcja aluminium), dodatek do emalii.

CaSO₄ siarczan (VI) wapnia – gips stosowany w budownictwie i medycynie,
BaSO₄ siarczan (VI) baru – wypełniacz masy papierowej, kontrast
do wypełniania żołądka i jelit w badaniach rentgenowskich.

Pozostałe związki baru są silnie trujące.

Dziękuję za uwagę

Pierre Curie do żony: Mario, jesteś dziś taka rozpromieniona i u**R**adowana!